

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE V ČERNOUČKU

HISTORIE KOSTELA A VESNICE:

Archeologické nálezy vesnice pocházejí z pozdní doby kamenné kolem 3000 př. K. /arch. výzkum v. r. 1997/ V roce 1754 byly na okraji farní zahrady v obci Czernaussek vykopány dvě urny s dlouhým hrdlem. V jedné z uren byla údajně nalezena mince s vyobrazením postavy připomínající netopýra, jak uvádí Bienenberg v dopisech Pubitschkovi. **První historicky dochované zprávy o obci se vztahují k roku 1100**, kdy ji příslušník rodu Vršovců **vladyka Nemoj** daroval Vyšehradské kapitule. Později se Černouček stává součástí biskupského resp. arcibiskupského statku Roudnice nad Labem. V 16. stol získává Adam ze Ctiněvsi, pak Mikoláš ze Ctiněvsi. Spolu s dalšími obcemi se koncem 16. stol dostává do správy rožmberské a následně lobkovického knížectví. **První sakrální stavba je doložena záznamem z r. 1311**, dle místní pamětní knihy byl vysvěcen r. **1304 biskupem Othonielem z řádu sv. Františka**. Podle listiny nalezené roku 1772 v hlavním oltáři byl **1336 znovu vysvěcen i ctihodným otcem Přibyslavem, satharonským biskupem**. V knize *Miscellanea historica Bohemiae* Bohuslava Balbína je uvedeno, že **již v roce 1384 byl kostel v Černoučku kostelem farním**. **O** názvu vesnice spekuluje autor pamětní knihy – v roce 1836 píše:„*Rok založení této obce není znám; podle předpokládaného názoru Palackého, předního badatele rukopisů a historika naší doby - Vaterländischen Musäum (Vaterländischen Museum, 4. ročník 2, číslo 26, strana 10), se říká, že Czernaushek nechal postavit jistý Czernaus. Také v Hájkově kronice, ačkoli historická kritika prohlašuje dějiny Čech za bájně a tudíž nespolehlivé, informace uvedené na straně 16 se přesto výstižně shodují s názorem pana Pallackého: „To wida Czernaus k straně polední ... kázal udělat nařídil, aby ten dvůr od jeho jména slaul Czernaus, léta Páně 657.“*

Současný barokní kostel byl postaven v letech 1769 – 1774 a vysvěcen 27. srpna 1775. /zdroj dipl. práce Mgr. Jakuba Bachtíka Ph.D. 2012/
Architektem byl Johan Anton Schmiedt.
V roce **1893 došlo k přestavbě a zvýšení věže** z původní patrně zakončené cibulovou bání na současnou zakončenou jehlancovou střechou.

Autora stavby známe spolehlivě díky nálezu listin v makovici, jejichž obsah publikoval Bohumil Matějka v Soupisu památek Roudnicka: Jako stavitel je zmiňován právě „Antonín Schmied“ z Menšího města Pražského. Listina uvádí i jména jeho spolupracovníků, polířů Matěje Cziczowského z Kostomlat a Jiřího Rechziegla Horních Beřkovic. **Stavebníkem a iniciátorem přestavby byl Adam hrabě Hartig z Horních Beřkovic**, pro kterého Schmidt pravděpodobně pracoval také na úpravách zámku v nedalekých Horních Beřkovicích. Stavba měla proběhnout relativně rychle v letech 1769-74 (i s přestávkou díky morové epidemii zde v roce 1773 s tím, že prostavěna byla relativně vysoká částka **3530 zlatých, 33 korun a 1 dukát** *Půdorys současného barokního kostela*

Víme, že v kostele byly umístěny zvony Bartoloměj a Ludvík, vyrobené již v roce 1714, lze tedy předpokládat, že i před tímto znovuvysvěcením v r. 1775 bylo **patrocinium kostela ke sv. Bartoloměji**. Otázkou zůstávají dvě předešlá historická posvěcení a dochovaný zvon s reliéfem sv. Pavla s datací 1467. Černoučecký kostel je možné považovat za nejkompexnější ukázk Schmdtových stavitelských schopností. Vedle kostelíka v Reporyjích se jedná se o nejlépe doloženou a dochovanou sakrální stavbu Antonína Schmidta a jde patrně také o jeho jediný projekt, který byl započat z velké části na zelené louce. Kostel samotný je jednolodní stavba s věží v ose západního průčelí a půlkruhově ukončeným kněžištěm, které je z obou stran flankováno přízemními objekty sakristie a oratoře. Při pohledu zvenčí je stavba výrazně podélně protažená. Hlavní prvky hmotové kompozice fasády tvoří dvojice konkávně odsazených rizalitů na bočních partiích hlavní lodi a kulisové západní průčelí s věží. Celá stavba je přes 30 metrů dlouhá a v nejširším místě lodi více než 10 metrů široká. Architektonické členění interiéru kostela je založeno na principu baldachýnových struktur – v rozích jednotlivých prostor jsou umístěny pilastry vynášející klenbu; úseky stěn mezi nimi jsou pak tektonicky pasivní, většinou s prolomenými otvory. Největší část interiéru tvoří střední - hlavní část lodi. Plackou sklenutý prostor na půdorysu mírně protáhlého obdélníka má zaoblené rohy, do kterých jsou vloženy edikuly s mělkými nikami. /zdroj: *Jakub Bachtík dipl. práce 2012 /*

pečeť kostela-sv. Bartoloměj

VYBAVENÍ INTERIÉRU:

Hlavní oltář a dva boční oltáře mramorované, pozdní baroko z konce 18 stol, vznikly spolu se stavbou 1810 hl. oltář sv. Bartoloměje doplněn o oltářní obraz od Ludvíka Kohla boční oltáře s vyobrazením sv. Jana Nepomuckého a sv, Kříže 1926 v nikách oltář Nejsvětějšího srdce Páně a oltář Panny Marie křtitelnice – 1757,pozdní barok - rokoko, výška 1m kazatelna - barokní varhany – K. Eisenhut, v neorománské skříní z roku 1877 malby, malíř Lacina z Roudnice 1911 dvě barokní zповědnice

STAVEBNÍ VÝVOJ, průzkum:

Zbytky prvotního románského kostela, patrně jeho předsíně se nachází ve zdivu v západní části kostela.

Dle posudků Ing. Dr. tech. Alfreda Piffla z r. 1940, který provedl průzkum „*Písemný a grafický rozbor příčin sesouvání se kostela sv. Bartoloměje v Černoučku“* v souvislosti s trhlinami v klenbách se dozvídáme, že **starý kostel, který zde stával byl ponechán cca do výše 4m a to pod dnešní kruchtou a ve většině dnešní věže**. Tim se vysvětlí i určitá nesourodost tohoto úzkého vstupního prostoru, kdysi patrně hlavní branou od západu, s velkoryse a vzdušně pojatou hmotou hlavní lodi a ostatních částí kostela.

ČASOVÁ OSA:

1304 románský kostelík vysvěcen **biskupem Othonielem z řádu sv. Františka**

1336 kostelík znovu vysvěcen i **ctihodným otcem Přibyslavem, Satharonským biskupem**

1467 datace na dochovaném **zvonu se svatým Pavlem**

1684 **darovaný oltář dřívějšímu** kostelu od rytíře **Františka ze Seidleru**, písaře království českého, pána Horních Beřkovic, Kácova, Libochovic, Cítova a Černoučku, dle tehdy zazanamenaného nápisu z oltáře

1769 - 1774 stavba barokního kostela dle Antona Schmidta, vysvěcení **27.8.1775**

1810 zakoupení oltářního obrazu motiv: Umučení sv. Bartoloměje apoštola, 1,6m š. 3 m výška, autor: Ludwig Kohl Pin / za 800 zl./ Obnažené tělo apoštola Bartoloměje v pasu pláštěm ovínuté vystupuje z temného pozadí, katův pomahač vytahuje světce provazem na lešení, jiný v popředí brousí nůž, kdežto v pozadí stojí kat

1889 pořizuje patron kostel **Josef Černý** z Horních Beřkovic **plány na opravu farního chrámu a zvýšení velké věže** */farní pamětní kniha 1836, fol.32/*

1893 nová věž - započato se stavbou „velké věže“ a s opravou střechy a „zevnějšku.“ Stavbu provedl inženýr roudnický **Alois Samohrd**, náklad 5000 zl. */farní pamětní kniha 1836, fol.33/*

1894 pořízen nový Boží Hrob ve farním kostele, náklad 500 zl. Od firmy **J. B. Purger v St, Ulrich, Tröden, Tyrolsko** */farní pamětní kniha 1836, fol.34/*

1890 prodává majitel panství Horní Beřkovice J. Černý zámek Zemskému výboru za 120000 zl., který se stane filiálním ústavem psych. nemocnice v Praze Troji */farní pamětní kniha 1836, fol.33,34/,* kostely **Černouček a Kostomlaty pod Řípem** později přechází **pod správu Královské kolegiátní kapituly na Vyšehradě**.

1911 Královská kolegiátní kapitula na Vyšehradě schválila **nové provedení vnějších omítek** za **3442 K 20h**, provedl **stavitel Jan Brodský** */farní pamětní kniha 1836, fol.53/*

kostel vymalován **malířem Lacinou z Roudnice**, který dílem obnovil a dílem doplnil obraz Kristův v kopuli chrámové a obraz Nejsvětější trojice nad presbytářem. Záznam v pamětní knize poukazuje, že trhliny nad postranními oltáři běžící od kostelního okna až k podlaze chrámové a trhliny v obloucích nad presbytářem a kruchtou se krátce poopravě vytvořili znovu.

4.9.1919 Eduard Schiller, sídelní kanovník vyšehradský nabídl darování **dřevěné polychromované sochy Panny Marie** . V této souvislosti byly z výklenků v hlavní lodi přesunuty zповědnice na protější stěnu ke kruchtě, kde bývaly lavičky na sezení. Ve výklencích, kde dříve stávaly byly nástěnné malby. **Na epištolní straně sv. Metoděj a na evangeliijní sv. Cyril**. Ty byly zamalovány malířem J.J. Švábem z Veltrus 1919. Spodní část výklenku zazděna pro umístění soch. */farní pamětní kniha 1836, fol.176/*

1920 Žádost o nové pobočné oltáře **Nejsvětějšího srdce Páně a oltář ke cti Panny Marie**, zadáno uměleckému sochaři Karlu Novákovi z Prahy VI, Svobodova ul. 7

1922 Zhotovení sochy Božského srdce Páně z umělého kamene **Karlem Novákem**

28.10.1926 za působení faráře Fr. Holečka **instalován a posvěcen oltář Nejsvětějšího srdce Páně a oltář Panny Marie**, později byla oltářní mensa přesunuta jako hlavní oltář čelem k lidu do kněžiště, celkové náklady na oltáře a sochu činily 30.817 Kč 92h

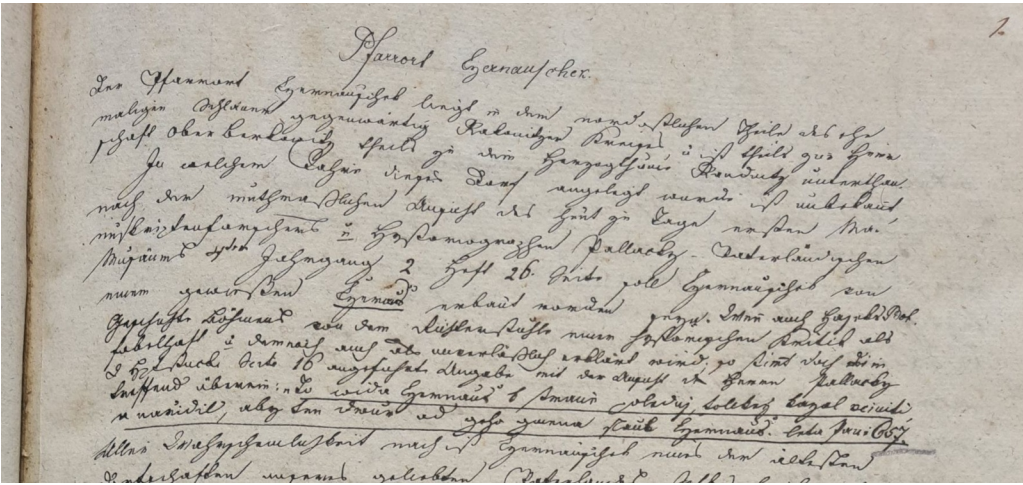
1938 zavedení elektrického osvětlení do kostela

1939 sondy a posudek základů, zjišťování příčin popraskaného zdiva a kleneb

1940 Posudek Ing. Dr. tech. Alfreda Piffla na špatný stav kleneb kostela, který reaguje na dlouhodobou situaci

1946 projekt a rozpočet na opravy statických poruch od architekta a stavitele Jindřicha Zlámalíka z Prahy na zajištění popraskaného zdiva kleneb a na provedení nutných oprav **667.735 Kčs** */archiv ŘKF v RnL/*
1949 - schválení **oprav kleneb** a střechy , stavitelem je **firma Valentin z Vražkova**
1958 – kostel prohlášen za **kulturní památku**

scan 2 strany pamětní knihy z roku 1836, polemika o jménu vesnice

Hlavní oltář s dřevěnou architekturou sedě mramorovanou, slabá práce současná se stavbou kostela; r. 1772 nalezena byla v něm listina zasvěcení kostela s nápisem:

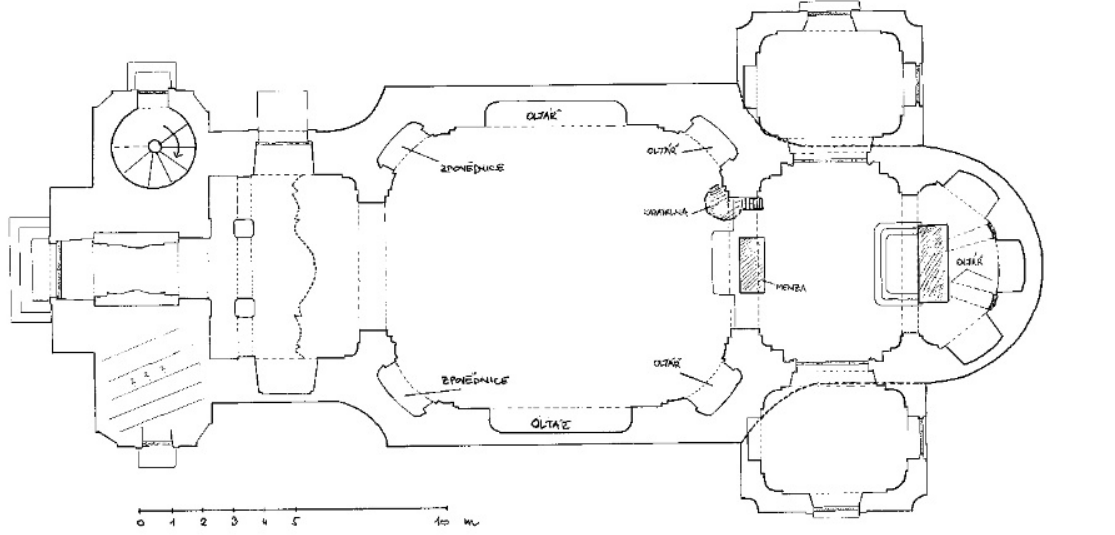
A. D. Millesimo CCCXXXVI dedicata est ista ecclesia a venerabili Patre Domino Fratre Przbislao Satharonensi Episcopo etc. (Dle Bienenberga, Versuch II. 98.) Jiné znění má pamětní kniha místní:

A. D. MCCCIV dedicata est ista ecclesia per honorabilem Patrem Othoniel Episcopum Cartagiensem Ord. min. Convent. S. Francisci etc.

Na voskovém obalu byly vytlačeny dvě pečeti, větší s obrazem biskupa a legendou:

S. FRIS PRIBISLAI DEI GR EPIS MVROVENSIS (Sigillum fratris Pribislai dei gratia episcopi murovensis) a menší s legendou: S. Secretum FR PR (sigillum secretum fratris Pribislai). Na starším oltáři se nalezal svého času nápis:

1674. 18. August. Uegidh Mhlosl Pán Frantisek Seidler nejvyšší pjiat královstvi Českého, Pán Panskvi hořejších Beřkovic, Kacov, Liboch, Cytlowa, Černaussku dal postaviti oltář tento etc.

kostel v r.2025, před ním socha sv.J z Nepomuku

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE V ČERNOUČKU

KROV, KLENBA:

POSUDEK O TRHLINÁCH KLENEB 1940:

Z archivních záznamů pamětních knih se zdá, že kostel měl dlouhá desetiletí, pokud ne od prvopočátků. Problémy se statikou a opětovně vznikajícími trhlinami v klenbách a zdivu.

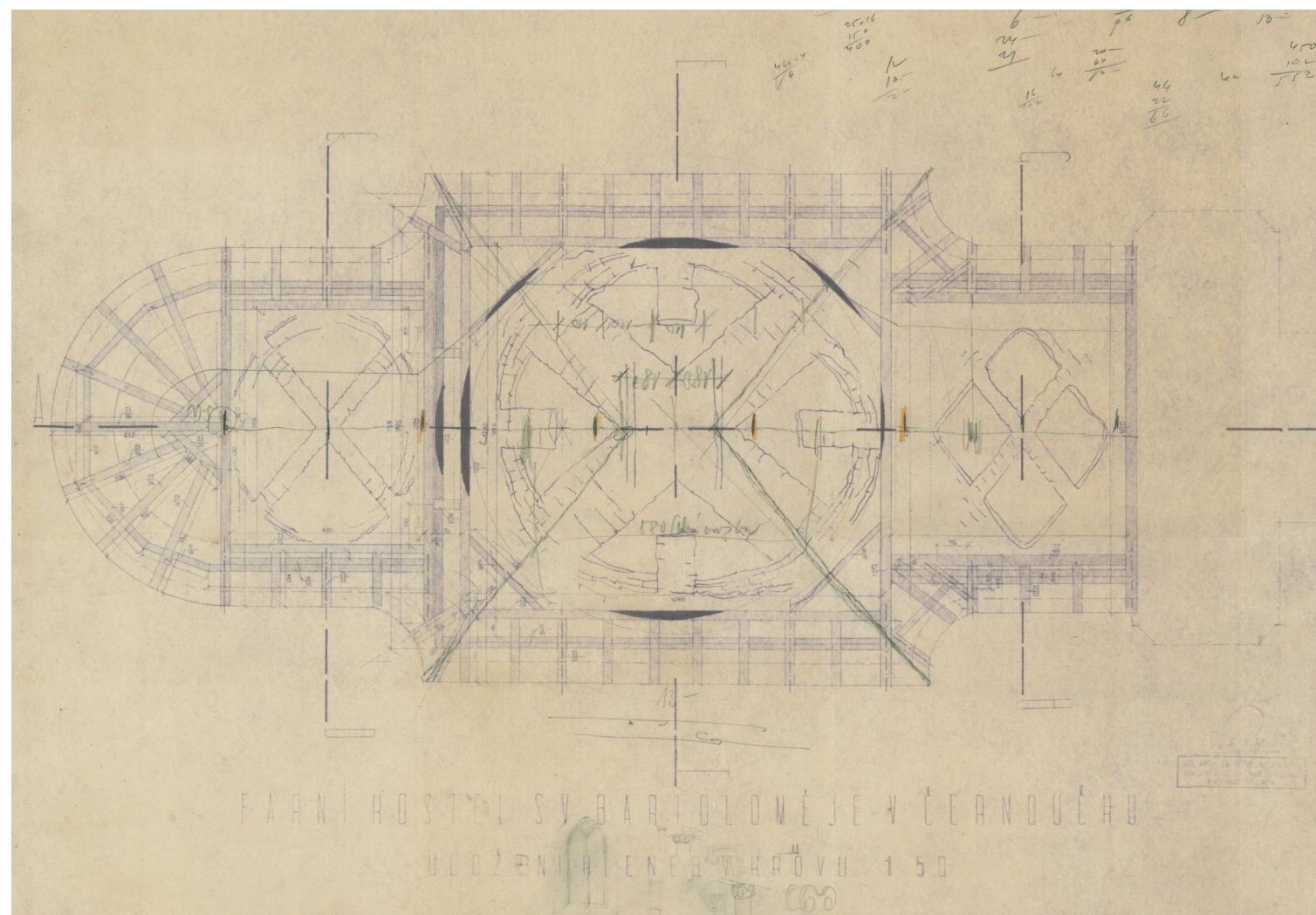
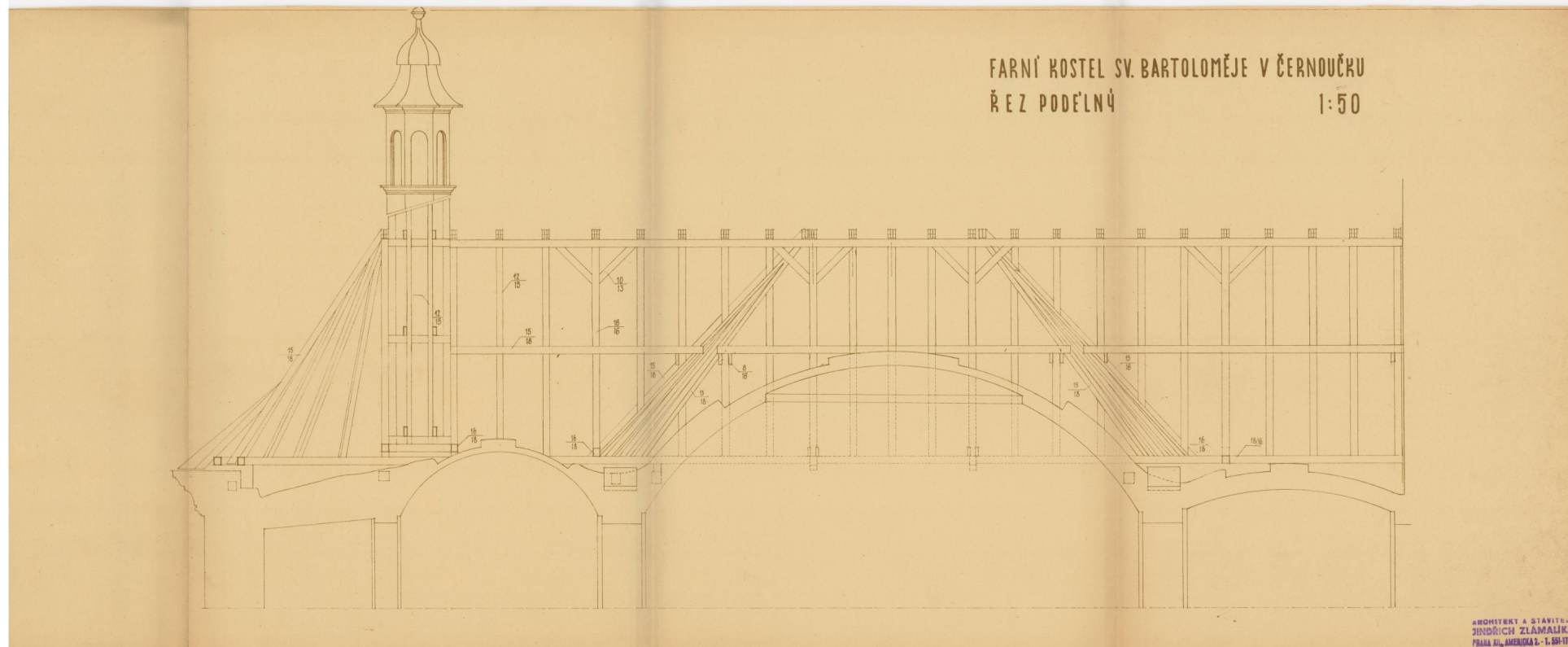
Alfred Píffl, autor posudku ze stavebního úřadu Dra Maxe Lobkowicze v Roudnici n, L. poukazuje, že 3 vedle sebe kladené kopulovité klenby, české placky vázané na podélnou osu stavby jsou na Podřipsku nezvyklé, motiv kopule je zde velmi vzácný. Dáno tím, že v tomto kraji byl dostatek sakrálních staveb z minulých století a místní políři neměli zkušeností s klenutím vůbec a projekt pražského architekta byl pro ně programově velmi obtížný. S ohledem na místní poměry lze říci, že kostel byl sklenut velmi směle. Přeci jen měl reprezentovat farnost s několika filiálními kostely (Ledčice, Kostomlaty pod Řípem, Ctiněves) Zdá se tedy, že od samého prvopočátku měla stavba vážné problémy se statikou, především s opětovným objevením se trhlin v klenbě. Podezření bylo na špatné založení kostela už v 1939, kdy byl objednan posudek a vykopány 2 sondy ukazující že základy jsou 2 x ustupující po 15 cm, založené do hloubky 3m a založení by tedy mělo být dostatečné. Ing. Píffl zjistil mnoho nedostatků v provedení a doporučil snesení krovu a ztužení železobetonovým věncem, nebo ocelovými prvky. Za problematické provedení označil: Konstrukce českých placek byla provedena velmi neodborně a nedbale. Kámen nevl vybírán a hraně a někde se použilo i valounů. Jednotlivé rovnikové vrstvy nemají charakter prstenů, nžbrž nahromaděného kamene, který je spojen maltou pochybné jakosti. Původní osmižebný meloun hlavní kopule má dokončena pouze 4 žebra, která se křížují, zatím co zbývající čtyři nemají funkci upínací nýbrž svými nedostavěnými částmi zatěžují klenbová pole. Tlaky vyvozené vahou horní části klenby hlavní kopule opouštějí jádro zdiva dříve, než mohou být zachyceny pevnými obvodovými zdmi.

K prvním trhlinám došlo patrně krátce po postavení kleneb a to v důsledku uložení kovových kleští do zdiva kopule. Došlo brzy k opravě, za které byl celý krov nad hlavní kopulí znovu přepracován, střední vaznice zvednuta, kleště posunuty. Část krovu byla při tom přečepována, staré dřevo při tom ponecháno, takže vznikly i dva dlaby v bezprostřední blízkosti, které se brzy vydrolily a krov se uvolnil.

Kopule porušená již jednou ve své statické rovnováze nemohla být již nikdy dost vyspravena. Soudržnost vnitřních sil byla ztracena. Přetížená klenba a hniijící její dřevěná výstuž byly dvěma protichůdnými faktory jejichž tendence byly opačné. Právě tam, kde kdysi seděla klenba na pevném dřevěném rámu začala podpora popouštět a došlo k dalšímu sesedání klenby.

pohled na vrchol kleneb v podkrovním prostoru 2025

krov kostela – půdorys s vyznačením trhlin a statických poruch 1940

Boží Hrob 1894 J.B. Purger

hlavní loď kostela

INTERIÉR A VYBAVENÍ KOSTELA:

hlavní oltář sv. Bartoloměje 1774

křtitelnice 1757

barokní zpovědnice

barokní kazatelna

oltář. sv. Jana Nepomuckého

socha Panny Marie

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE V ČERNOUČKU

ZVONY

NEJSTARŠÍ ZVON 1467:

1. zvon PAVEL z roku **1467** (jeden z dnešní trojice ve věži) byl za 1.sv války ušetřen
Zvon výšky a průměru 65 cm. Kolem koruny má nápis (přerušený andělíčkem): **Gieorgius fusit campanam istam aleluja**
Na plášti je **postava sv. Pavla** a nápis **SWETE PANE ANNO DOM MCCCCLXVII**

ZVONY PŮVODNÍ BAROKNÍ 1714:

V pamětní knize z roku 1836 / fol. 107/ se dočteme, že 3 původní zvony byly rekvizovány **v průběhu I.sv. války** a sice Bartoloměj, Ludvík a třetí nejmenší zvon ze sanktusníkové věžičky. Zvony byly vyrobeny ještě před barokní přestavbou **v roce 1714, tedy pro původní kostel** a po jejím dokončení byly v roce 1774 zpět do kostela navraceny, kde vydržely až do 1. světové války. Přesněji do **22.11.1916**, tedy byly 202 let staré. Zvony zadal **vyrobit hrabě Ludvík L.B. De Hartig**. Kronika zaznamenala popis zvonů předtím, než byly rozbity a odvezeny:

2. zvon BARTOLOMĚJ :

Největší zvon s obrazem sv. Bartoloměje a s hraběcím Hartigovským znakem. Výška 0,93m, průměr 1,03m. Nápis na něm byl:
Anno MDCCXIV ad honorem S. Bartolomaei apostoli fieri fecit illustissimus Dominus Dom.

DominusLudvicus L.B De Hartig Dominus in Super Berschkowitz

z pamětní knihy: „jelikož oknem věže nemohl býti svržen a pro velikou váhu nemohl býti beze poškození schodů snesen, byl na věži rozbit Rány kladiva a zvuk znějícího zvonu rozléhaly se do širokého okolí a v každém věřícím srdci byla bolest nad vandalským ničením těchto drshých nám věcí Zvon vážil po rozbití 640 kg a placeno bylo vojenskou správou pouze 4K za 1 kg. Tak kostely ožebračeny o drahocené zvony, ku kterým snad nikdy již si nepomohou.“

3. zvon LUDVÍK

Největší zvon s obrazem sv. Ludvíka a s hraběcím Hartigovským znakem. Rozměrů 75 x75cm. Nápis na něm byl:

Anno MDCCXIV ad honorem S. Ludovici Regii fieri fecit illustrissimno Dominus Josephus Ludovicus L.B De Hartig et Dominus in Super Berschkowitz

tento zvon snesen byl celý a vážil 279 ½ kg

4. zvon ze sanktusníku:

Z informací na kostelní vývěsce se dozvídáme, že tento **zvon umíráček pocházel z roku 1535**

záznam z pamětní knihy:

Při druhé rekvisici zvonů sejmuli sanktusový zvonek z věžičky nad hlavním oltářem, který měl krásný lahodný zvuk a kterým se vyzvánělo při pozdvihování a při smrti řeholního osadníka Vážil 63 ½kg **Druhá rekvisice proběhla 12.ledna 1918.**

z pamětní knihy se dále dozvídáme:

„Dne 22. listopadu 1916 zůstane provždy zapsán v srdcích věřících lidu zdejšího písmem krvavým. Toho dne po ranní mši sv. Farní rozezněly se všechny zvony zdejšího farního kostela naposledy. Plakali jsme všichni, když slyšeli jsme jejich harmonický krásný souzvuk naposledy. Zazvonili si i někteří zdejší občané, když vzpomínali z mládí na ministrování. Do kostela a na věž přilákala. Farář s pláčem odešel, když slyšel rány kladiva které na stolici zvonů doléhaly. Sejmutí zvonů prováděly za dozoru Viléma Herbiga, stavitele z Děčína.“

A také (!):

Právě v den, kdy do osady naši přišli muži ze stavebního oddělení vojenského velitelství v Litoměřicích, aby snímali odebrané zvony přišla zpráva, že císař a král František Josef I. Dne 21.listopadu 1916 o 9 hod. večerní dokonat.

ZVONY SOUČASNÉ 1933:

pohled do věže na všechny 3 současné zvony, nahoře Pavel, v popředí Bartoloměj, za ním Václav

zvon VÁCLAV

zvon BARTOLOMĚJ

zvon PAVEL

Současné zvony byly vyrobeny v roce 1938 firmou Rudolf Manoušek z České u Brna. Jedná se o zvon Bartoloměj a Václav

Dne záznamu z pamětní knihy z roku 1927 /fol.61/:

Rekvizování zvonů, to byl největší zločin v kostelích, které měly po první světové válce většinou zvony již zase nově pořízené. Situace na zdejší farnosti se zvony vytvářela se takto: „Ve farním kostele zbyl po první válce 1 zvon, rovněž ve filiálním kostele ve Ctiněvsi a Ledčicích po jednom, v Kostomlatech p.Ř. dva. Po příchodu faráře v roce 1938 patron 2 kosteků, farního v Černoučku a v Kostomlatech p. Ř. Že z peněz na zvony, které přijal úmrtím předchůdce, aby peníze zbytečně neležely, objednal zvony nové pro oba Kostely. Farář zásadně byl proti tomu, neboť se schylovalo k válce a dalo se čekat, že zvony budou opět rekvizovány. Předtucha jeho se splnila, neboť válečnými událostmi tentýž svatokrádezník Německo, když vnikl do naší vlasti sáhl po jejich rekvizování. Zvony přes odpor faráře patron objednal od firmy Manoušek v Brně, zvony přišly do Černoučku 3(z nich jeden s armaturou asi 70 kg, který při té příležitosti daroval František Rous, obchodník z Mnetěše. Deset dní po vypuknutí II.světové války tj. 10. září 1947 ?? byly též dva zvony v Kostomlatech p. Ř. vysvěceny p . Alexandrem Tířlem, kanovníkem z Vyšehradu a téhož dne zavěšeny, ovšem dlouhému životu jejich srdce netlouklo, znovu byly rekvizovány a s nimi i zvon další, památný, starobylý.

Zvony v Černoučku vysvěceny na přání faráře nebyly , ale byly uskladněny celkem3 ve farní uzamčené kolně. Farář je na vlastní triko, ač byly prohlášeny od Němců za válečný tovar těžkými tresty vyhrožováno viníkům , nepřihlásili v ohlašovacích arších („Meldebogen“)

Stejně byl též vzat jediný zvon starobylý ve Ctiněvsi, tento však zvon a starobylý zvon z Kostomlat p.Ř. byly ještě s čtyřmi jinými složen Na Maninách v Praze a tak se stalo, že brzy po revoluci květnové v Praze 1945 mohl ho farář vyhledatí.“

Současné zvony v Černoučku: Na věž byly zavěšeny až v roce 1955 prel. D. B. Opatrný, gen. Vikář dle záznamu z pamětní knihy z r. 1927 /fol. 98/

1. Zvon BARTOLOMĚJ

největší 1x1m má nahoře v koruně listy a nad nimi nápis: Ulil R. Manoušek v Brně.

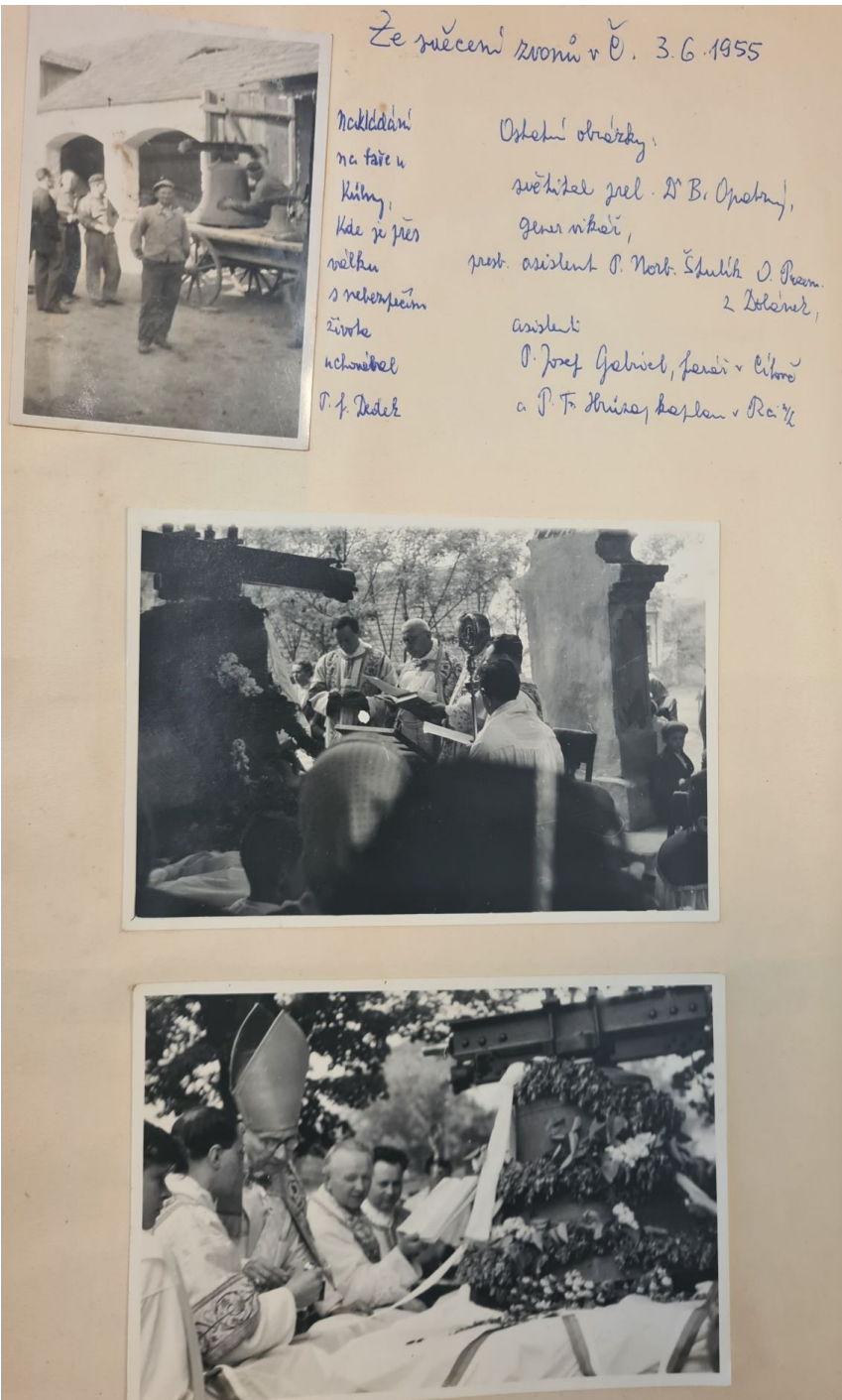
Na plášti je **reliéf sv. Bartoloměje** a pod ním nápis:

Bartoloměji, oroduj za nás ! Ulit L.p. 1938

2. Zvon V Á C L A V

Menší zvon (80x80cm) má na plášti **reliéf sv. Václava** s nápisem:

Svatý Václave nedej zahynouti nám ni budoucím.

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE V ČERNOUČKU

VARHANY

HISTORIE, PŮVODNÍ NÁSTROJ:

Na kůru barokního kostela z roku 1774 se nachází **varhany v neorománské skříni z roku 1877**. Jakkoli by se toto spojení zdálo nesourodé, proporce ploché varhanní skříně navazují na rytmiku rozevřatých oblouků jednolodního prostoru. Kostel samotný zvenčí působí poměrně nenápadně, interiér je pak překvapením, protože všechny rovné plochy jsou rozčleněny pilastry a oblými výklenky, které ve spojení s plackovými klenbami nad lodí, presbytářem i předsíní s varhanním kůrem vytváří akusticky vynikající prostor. Kostel je dílem plodného architekta druhé poloviny 18. století Antona Schmidta. Jeho tvůrčí styl byl ovlivněn inspirací jeho generačním předchůdcem Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem a kontextem pozdního období vlády Marie Terezie s vlivem jejího nástupce Josefa II. Do výčtu jeho realizací patří kostely ve Smržovce, v Řeporyjích, v Sobčicích, v Železném Brodě a dále celá řada realizací staveb či úprav klášterních budov a šlechtických sídel.

Pokud jde o varhany, tak **původní barokní nástroj se nedochoval**, protože byl nahrazen nástrojem novějším. **Šlo o devítirejstříkový nástroj postavený v roce 1762 ještě pro původní románský kostel**. Ten se dočkal přenesení na kůr nového kostela. Jeho stavitelem byl nejspíš pražský varhanář Johann Ferdinand Schwabel. Při instalaci současných varhan byl přenesen do Kostomlat. Tam **dosloužil v roce 1897**, přičemž se nedochovala ani skříň. Přibližnou představu, jak mohl vypadat, si můžeme vytvořit podle skříňe varhan v Zásnukách: <http://www.varhany.net/cardheader.php?lok=1590> Současný černoučecký nástroj vznikl v době, kdy klasické varhanářství ctící systém mechanické traktury a zásuvkových vzdušnic dospělo k svému završení.

SOUČASNÝ NÁSTROJ:

Jde o dílo **Karla Antona Eisenhuta**. Ten byl synem litoměřického klavírníka Filipa Eisenhuta, pocházejícího z dolnorakouského Poysdorfu, kde se toto jméno podnes vyskytuje. V Litoměřicích se oženil a usadil a v roce 1881 zemřel. Cesty jeho syna byly spletitější. Varhanařině vyučil v Londýně, kde dle svých slov pracoval jedenáct let u největší firmy (William Hill???), oženil se a narodil se mu stejnojmenný syn a ovdověl. Po roce 1873 již působí v Čechách. **Eisenhut byl svědkem toho, jak se rukodělná výroba varhan mění v průmyslovou, tomuto trendu se ale zcela nepodřídil**. Po začátkách v Litoměřicích **převzal v roce 1876 pražskou manufakturu Karla Vocolky, který, kromě podobného metalurgického jména, vynikal podobným názorem na řemeslo**. Zemřel v roce 1888 zanechav nezletilého syna, který se věnoval jen menším zakázkám a ke zhruba padesáti novým varhanám svého otce žádné další nepřidal. Na věhlas firmy navázal spíše Eisenhutův odchovanec Emanuel Štěpán Petr, to už je ale úplně jiné, tovární řemeslo. Eisenhut, podobně jako Karel Vocolka, stavěl do poměrně nenápadných skříní varhany klasické konstrukce a ultimativní kvality. Jeho precizně a poctivě vyrobené píšťaly umožňovaly delikátní intonaci, černoučecký nástroj jej toho dokladem, byť se již nedochovalo 25 původních prospektových píšťal, které padly za obětí válečným rekvizicím. Jde o jeden z prvních nástrojů, které firma postavila po převzetí Vocolkovy dílny v Praze.

Dispozice nástroje od K. Eisenhuta je následující:

Manuál (C-f3)

Principal 8' (*nepůvodní zinek na prospektu 25 píšťal, dále cín uvnitř*)

Salicional 8' (*velká oktáva společná s Bf8*)

Bordonflöte 8'

Octava 4'

Flauta 4'

Superoctava 2'

Mixtur 2' 3fach (C:2'+22/3'+1'; c1:4'+22/3'+2')

Pedál (C-c1)

Subbass 16'

Octavbass 8'

- **1911 – oprava varhan firmou Hubička z Prahy** obnosem 35 K (pamětní kniha 1927, fol.54)

REKVIZICE PÍŠŤAL ZA 1.SV.VÁLKY:

Dne **28.9.1917** zaslalo c.k. ministerstvo oběžník o odevzdání varhanních píšťal. Pověřeni byli stavitelé varhan. Majitel varhan byl povinen poslat materiál na skladiště ministerstva války ve Vídni (Wien – Matzleindorf) Jako náhrada za píšťalový materiál byla stanovena cena 15K. (pozn. Ještě v roce 1920 nebylo za rekvizované zvony a píšťaly z farního kostela zapláceno) Na farním kostele **bylo odebráno píšťal varhanních o váze 76kg 70 dkg**. Píšťaly vyjímala **firma Černý a Rejna z Prahy** (pamětní kniha 1836, fol.109)

FOTODOKUMENTACE STAVU VARHAN PŘED REKONSTRUKCÍ:

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE V ČERNOUČKU

VARHANY

REKONSTRUKCE VARHAN 2021 – 2025 varhanářem Ivanem Bokem z Krnova:

na opravu dohlížel diecézní organolog Štěpán Svoboda

Popis po částech a návrh prací:

Píšťaly kovové:

Zinkové principály jsou nepůvodní a zvukově odlišné. Jinak se zdá kovový píšťalový fond téměř kompletní. Píšťaly mají částečně zavřené nohy, vpichů na jádře je již v duchu romantického zvukového ideálu dosti a zdají se být původní. Výška ladění bude asi mírně nad původní, což lze usuzovat podle deformací horních ústí. Návrat na původní výšku ladění bude možný pouhým vyletováním nástřihů bez plošného nadstavování a bude nejspíše okolo 435Hz při 18°C.

Píšťaly byly vyčištěny a cínařsky vyspraveny. Dodány náhrady chybějících ve stylu Eisenhut. Dle možností lze do budoucna uvažovat o nových principálech z leštěného cínu dle dochovaných předloh autora.

Píšťaly dřevěné:

Píšťaly vykazují obvyklé problémy spojené s dlouhodobou absencí odborné údržby. Problémem je lokální napadení červotočem, ztuhlé ladicí elementy, praskliny a rozklížené spoje a jejich neodborné opravy.

Píšťaly po vyjmutí z varhan byly vyčištěny a konzervovány. Původní ocelové spojovací materiály konzervovány, nepůvodní extrahovány. Byl zrevidován a doplněn stav dřevěné podstaty. Podle míry poškození byly použity přiměřené postupy k tomu, aby píšťaly byly celistvé, intonovatelné a laditelné. Petrifikace, klížení, tmelení přírodní směsí vosků a pryskyřic, prolévání kožním kličem, překožení, doplnění odřezané nebo fatálně poškozené dřevěné hmoty, výměna doslouživších kůží nebo ladicích plechů, spasování předkrývek.

Vzdušnice:

Vzdušnice nebyly nikdy restaurovány, a varhany jsou konstruovány tak, že ventilové komory jsou, typicky pro svého stavitele, přístupné jen při demontáži pedálových píšťal a odpojení vzduchovodu. Po sto čtyřiceti letech provozu jsou ve stavu zralém na celkovou výměnu vedení ventilů, průchodek a zavěšení traktury na ventily. To se projevuje prakticky nepoužitelným stavem pedálové traktury a nespolehlivostí manuálové. Píšťalnice a lavičky se jeví být v poměrně zchovalém stavu, napadení červotočem je zde pouze lokální a ostatní poškození není fatální.

Vzdušnice byly restaurovány, s ohledem na uspořádání varhan je důležitá jejich stoprocentní spolehlivost. Předmětem restaurování byly především ventilové komory. Nové, z korozi odolných slitin, je zavěšení traktury a vodící štefty ventilů. Dosedové plochy ventilů jsou slícovány a nové okoženy ovčí ventilovou kůží. Dvířka ventilové komory obdržela rovněž nové okožení. Pokud jde o mřížinové rámy, tak bylo potřeba poklížit praskliny a vše dřevěné konzervovat. Případné netěsnosti kancel jsou řešeny prolitím kožním kličem. Vrchní strana s rejstříkovými ventily-zásuvkami budiž byla zrevidována. Jinak bylo rovněž restaurováno za použití ventilové kůže s cílem, aby vše spolehlivě lícovalo a těsnilo. Pružiny na ventilech seřizeny tak, aby byl stisk kláves příjemný, někde bylo nutné, pružiny vyměnit za nové repliky.

Hrací stůl a traktura:

Díky solidnímu provedení traktura funguje. Chybí ale štítek Subbassu 16' a některé klávesy, například d', mají již prohmatané obložení z hovězí kosti. Taktéž hruškové pultóny okližené ebenem jsou místy velmi opotřebené. Rovněž jsou patrné vůle v klaviaturách a opotřebení dorazů. Totéž platí o ložiskách a čočkách na traktuře. Ocelová raménka korodují a kožené čocky jsou zpuchřelé.

Byl doplněn stylový porcelánový štítek subbasu. Trakturu vyčištěna a konzervována. Železná raménka tanátována a uděllány nové čocky. Byly vymezeny vůle na klaviatuře a ošetřeny nebo vyměněny vodící a vahové hřeby v klávesovém rámu i u přehýbaček, které na klávesy navazují. Byly vyměněny horní i spodní dorazy na manuálové i pedálové klaviatuře, zrevidovány pružiny na pedálových klávesách a dokliženo novým dřevem jejich ošlapané obložení. U manuálové klaviatury byl zvolien přístup, který přízná její paměť, nemusí vypadat jako nová. Šelaky na pracovišti varhaníka oživeny, firemní štítek byl vyčištěn.

Měchy:

Nachází se v postamentu varhanní skříň. Zásobní měch je dvouskladový, jeden sklad je dovnitř, druhý ven. Na spodku zásobního měchu je zdvojený klínový měch ovládaný ruční pákou. Ventilátor je umístěn na půdičce vedle kúru, přívodní vzduchovod vede po podlaze k varhanám. Toto řešení bylo kdysi zvoleno podle parametrů dostupných ventilátorů a nebylo šťastné. Regulační záklopka je připojena na přívodní vzduchovod měchu k manuálu, což není optimální řešení. V postamentu někdo vyplýval zbytek zeleného prostředku proti červotoči, co se používal na tesařské konstrukce, Zasažen je měch, traktura, vzduchovody a skříň.

Byl zrušen stávající ventilátor a nahrazen novým, který se vejde i s tlumicí skříňí na konzoli nad píšťalištěm pedálu za varhanní skříňí. Přívodní vzduchovod a regulace vyřešena vhodněji, vzduch není nasáván z krovu.

Varhanní skříň:

Je zhotovena ještě tradičními truhlářskými postupy a je samonosná. Pedál stojí v ohrádce za varhanní skříňí manuálu. Pozdější řemeslo považovalo skříň pouze za plášť a dovnitř varhan byly umísťovány další nosné prvky pro stroj varhan. Její design vychází možná ještě ze staršího Vocolkova návrhu, zhotovení stroje již odpovídá zcela Eisenhutovým zvyklostem.

Varhanní skříň šetrně vyčištěna při zachování patiny, konzervována proti červotoči, dle potřeby lokálně petrifikována a truhlářsky zpevněna. Povrchová úprava varhan zatím neřešena, budiž pojednána odborným restaurátorem.

FOTODOKUMENTACE Z PRŮBĚHU REKONSTRUKCE, ROZEBRANÝ NÁSTROJ:

